

ГРИЦЕНКО В.Г.,

кандидата педагогічних наук, доцент, докторант. Інститут інформаційних технологій та засобів навчання. НАПН України,
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Проаналізовано проблеми сучасного стану інформатизації суспільства та законодавчу базу стосовно національної стратегії побудови інформаційного суспільства. Визначено шляхи їх вирішення стосовно розбудови вітчизняного інформаційного суспільства. Вказано на проблемі підготовки ІТ-спеціалістів та їх повноцінного використання в національних інтересах.

Ключові слова: інформація, інформаційно-комунікаційні технології, Інтернет, інформаційне суспільство

Проанализированы проблемы современного состояния информатизации общества и законодательную базу по национальной стратегии построения информационного общества. Определены пути их решения в плане развития отечественного информационного общества. Указано на проблемы подготовки ИТ-специалистов и их полноценного использования в национальных интересах.

Ключевые слова: информация, информационно-коммуникационные технологии, Интернет, информационное общество

The current situation of the information society and the legislation on a national strategy to build an information society are considered. The ways of the national information society development are determined. The problems of training IT-professionals and their proper use in the national interest are specified.

Key words: information, information-communication technologies, Internet, the information society

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Нині у світі виникла парадоксальна ситуація, коли людство накопило величезний інформаційний потенціал, але не може в повному обсязі ним скористатися. Стрімке зростання інформаційних потоків почало особливо відчуватися у середині ХХ століття, коли у новому потоці інформації, яка щодня з'являється, орієнтуватися ставало все важче, людина відчувала власне безсилля сприймати сповна інформацію. За певних умов вигідніше стало створювати нову матеріальну або інтелектуальну продукцію, ніж відшукати створену раніше.

Інформаційна криза змусила нинішнє суспільство шукати шляхи виходу з цієї ситуації

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розбудови вітчизняного інформаційного суспільства, створенню наукового підґрунтя та концептуальних засад стосовно розвитку і впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери життя присвячені роботи таких відомих вчених, як З. Ю. Биков, А. М. Гуржій, М. З. Згуровський та ін. У своїх працях дослідники підкреслюють високий вітчизняний науково-технічний потенціал для розвитку та становлення інформаційного суспільства. Роботи науковців присвячені багатьом сферам інформатизації суспільства, зокрема, освітній: організації доступу до світових електронних бібліотек, баз даних, наукових та освітніх порталів, реалізації програм дистанційної освіти, створення середовища високошвидкісного обміну інформацією, тощо.

Невирішені частини проблеми. Поряд з явним прогресом досліджень доцільно звернути увагу на вітчизняну стратегію розбудови інформаційного суспільства та особливості практичного впровадження її складових.

Постановка завдання. Проаналізувати сучасний стан і а проблеми розвитку інформаційною суспільства в Україні.

Основний матеріал дослідження. Впровадження сучасних засобів створення перероблення і передавання інформації в різні сфери життєдіяльності започаткувало новий еволюційний процес, який називається інформатизацією.

Процес розвитку інформаційного суспільства, інформатизація усіх його сфер наразі є досить актуальною проблемою. Саме тому, дослідження проблем формування закономірностей розвитку інформаційних ресурсів та їх подальше втілення у життя суттєво полегшить усі сфери людської діяльності.

Глобальний процес активного формування та широкомасштабного використання інформаційних ресурсів, під час якого відбувається перетворення звичного технологічного способу виробництва і відповідного способу життя в новий, що ґрунтується на використанні кібернетичних методів і засобів називають інформатизацією. Інформатизація є найбільш характерною ознакою розвитку сучасного суспільства, яка на нього впливає та кардинально змінює.

Унаслідок вище зазначених процесів та трансформацій з'явилося принципово нове інформаційне суспільство, яке є новою історичною фазою розвитку цивілізації де головними продуктами виробництва є інформація і знання. Відмінними рисами інформаційного суспільства є: збільшення ролі інформації і знань у житті суспільства; зростання частки інформаційних комунікацій, продуктів і послугу ВВП; створення глобального інформаційного простору, що забезпечується: (а) ефективною інформаційною взаємодією людей, (б) доступом до світових інформаційних ресурсів, (в) задоволенням потреб з інформаційних продуктах і послугах [1, с.302).

У сучасному розумінні інформаційне суспільство - це передусім гуманітарна категорія, що описує якісні суспільні трансформації, зміщення акцентів із виробничої до невиробничої сфер, зміну характеру інформаційних потоків, загальних та індивідуальних особливостей.

Дбаючи про належний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій.. Інформаційно розвинені країни вже тривалий час у своїй державній політиці основну увагу приділяють саме науковим підходам, що дозволяють відслідковувати і, за можливості, контролювати суспільні зміни, які спричинені інформаційними технологіями [2, с.5].

Поєднання теоретичних, практичних та аналітичних напрацювань науковців сприяло визначенню доктрини інформаційного суспільства, в основу якої покладено теоретико-прикладну модель соціуму. Системне запровадження елементів цієї моделі у більшості розвинених країн світу розпочалося ще наприкінці ХХ століття. У розрізі практичної площини використання моделі ключовими напрямками є:

- підвищення національної конкурентоспроможності за рахунок розвитку високотехнологічних секторів економіки; підвищення добробуту громадян за рахунок економічного зростання та всеосяжного використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- сприяння становленню відкритого демократичного суспільства.

Технологічним підґрунтям для дедалі глибших трансформацій у повсякденному житті людей стає небувала раніше глобальна інфраструктура інформаційно-комунікаційних технологій. Крім нинішніх можливостей для підвищення матеріальних статків людства, сучасні інформаційні технології зумовили виникнення й інтенсивне поширення принципово нових моделей соціальної інтеграції, комунікації суспільно-політичної активності, способу життя, освіти тощо.

Неабияка роль у цих процесах належить Інтернету. зокрема у 2008 році на III Всесвітній конференції з розвитку електрозв'язку (Хайдарабад, Індія) зазначалося: «Нині Інтернет розуміється як технологія загального призначення, а доступ до широкопasmового зв'язку

вважається базовою інфраструктурою поряд з електрикою або дорогами. У деяких країнах, таких як Естонія, Фінляндія, Франція, Іспанія доступ до Інтернету розглядається як основне право людини для їхніх громадян»[3].

До того ж слід зауважити, що нині у світі доступ до Інтернету мають 2.26 мільярдів людей. За масштабами охоплення населення всесвітньою павутиною перше місце посідає Ісландія, тут 95% населення користується Інтернетом. Значних успіхів у цьому напрямку досягла Німеччина, тут доступ до всесвітньої мережі мають 83% громадян. У США Інтернетом користуються 77,9% населення. В той же час, в Україні доступ до мережі Інтернет має трохи більше третини населення - 30,6%. а це менше ніж у Грузії - 36,6%, Молдові - 38%, Білорусі - 39,6%. Казахстані - 45% іа Росії - 49%. За аналітичними розрахунками Міжнародного союзу електрозв'язку до 2015 року, щонайменше, половина населення Землі матиме доступ до контенту і засобі« широкосмугового зв'язку. [4].

Зважаючи на аналіз результатів досліджень країн світу щодо активності використання у них інформаційних технологій, що щорічно проводиться Всесвітнім економічним форумом (World Economic Forum), перше місце в рейтингу за «індексом мережної готовності» (Networked Readiness Index 201?, NRI) зайняла Швеція, а Росія й Україна виявилися відповідно лише на 55-му і 75-му місцях із 142 країн світу.

В аналізі NRI враховуються кілька десятків параметрів, що об'єднані в три базові групи:

- 1) доступність технологій для споживачів;
- 2) готовність споживачів використовувати технологічні новинки;
- 3) рівень безпосереднього використання технологічних новинок.

Непередбачуваність визначення рівня мережної готовності України на тлі загальносвітових показників набуває характеру сталої тенденції, оскільки минулого року вона посідала 90 місце, позаминулого - 82-ге [5].

Іншим дієвим інструментом моніторингу формування інформаційного суспільства є складовий індекс розвитку ІКТ (IDI), що включає 11 показників, які охоплюють доступ до ІКТ, використання ІКТ і навички в галузі ІКТ. Він застосовується Міжнародним союзом електрозв'язку (International telecommunication Union) для визначення рівня й еволюції у часі змін в сфері ІКТ та порівняльного аналізу ситуації в різних регіонах і країнах.

У період між 2007 і 2003 роками всі 159 країн, що включені до цього індексу, покращили свої показники, тим самим підтверджуючи передбачення щодо стрімкого формування глобального інформаційного суспільства.

Україна за цим рейтингом потрапила до його середини: у 2008 році за індексом IOI вона посіла 59 місце (ІПІ - 3,83), у 2010 - 62 місце (IDI - 4,34) а рік тому - е 2011 цей показник становив - 67 (IOI - 4.4). Зазначені показники свідчать не про погіршення стану розвитку ІКТ, оскільки в абсолютному вимірі індекс зріс з 3.8 у 2007 р. до 4.4 у 2011 р., а про уповільнення темпів його зростання у порівнянні з іншими країнами [6].

Загалом можна зробити висновок, що упродовж останніх років Україна відносно стабільно тримає середні позиції у світових рейтингах розвитку інформаційного суспільства, до того ж результати вище зазначених вимірювань свідчать про те, що позитивна динаміка забезпечується не стільки завдяки впровадженню найсучасніших інформаційно-комунікаційних технологій, скільки за рахунок затребуваного суспільством запровадження, скажімо, телекомунікації! чи стільникового мобільного зв'язку.

Нинішній етап розвитку українського суспільства визначає актуальність обговорення та дослідження питання про характерні особливості трансформування населення нашої країни до стану інформаційного суспільства, передусім - соціально-економічні аспекти цього процесу. Зважаючи на це, помітно збільшується кількість дослідників, які працюють над проблемами формування в Україні інформаційного суспільства.

Нараз; в Україні фактично створено нормативну основу інформатизації. Її основу складають Закон України «Про вищу освіту». Закон України «Про основні засади розвитку

інформаційного суспільства в Україні на 2007 - 2015 роки», Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні», Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» та ін.

Однак, перспективи переходу нашої держави до інформаційного суспільства наштовхуються на численні проблеми соціального, правового та технічного спрямування. Усі вони формують об'єкт дослідження психологів, педагогів, соціологів, філософів і юристів, які працюють у сфері інформатизації.

Важлива роль у розгортанні процесів інформатизації відводиться загально національним програмам, що реалізовувались і реалізуються в системі освіти. Це перш за все Національна програма інформатизації [71], Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 - 2015 роки» [8] та ін.

Головною метою реалізації концепції державної інформаційної політики [9] є створення політико-правових, економічних, організаційних та матеріально-технічних умов для формування сучасної моделі державної інформаційної політики, підвищення ефективності управління усіма видами інформаційних ресурсів та елементами інформаційно-комунікаційної інфраструктури, державної підтримки виробництва інформаційної продукції ринку інформаційних технологій, продуктів і послуг.

У Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 - 2015 роки» визначено стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні [8].

Попри всю важливість вищезазначених кроків, варто зазначити, що на тлі чинної нормативно-правової бази галузі вони є фрагментарними. Внаслідок чого ця база залишиться неповною, неефективною й суперечливою, допоки не буде введено в дію три системні нормативні документи. А саме:

1) Інформаційний кодекс України. Для його прийняття слід виконати кілька підготовчих кроків: упорядкувати та систематизувати наявне інформаційне законодавство України; прийняти необхідні зміни та доповнення до законодавчих актів України, які регулюватимуть інформаційні відносини: сконцентрувати в окремий розділ всю розпорошену сукупність нормативно-правових актів, назвавши його «Інформаційне законодавство».

2) Стратегії розбудови інформаційного суспільства. Для підготовки цього концептуального документу дуже ґрунтовного розгляду та визначення потребують мета й зміст процесу розбудови вітчизняного інформаційного суспільства, оскільки на сьогодні реалізація цього процесу зводиться до суто технологічних аспектів. Нашій державі потрібна стратегія, яка б визначала основні параметри нового типу суспільства, пріоритети його розвитку, визначені цілі та механізми їх забезпечення.

3) Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства. Розробка та запровадження такої системи є найактуальнішою проблемою сьогодення, оскільки вона повинна стати основним інструментом моніторингу розвитку інформаційного суспільства з України.

Окрім всіх розглянутих нами проблем та можливих варіантів їх розв'язання стосовно розбудови вітчизняного інформаційного суспільства поза увагою залишились: проблема підготовки ІТ-спеціалістів та проблема діяльності аутсорсингових компаній.

З урахуванням того, що Україна є одним з визнаних у світі центрів з підготовки ІТ-спеціалістів. Цілком доцільно було б потурбуватися на державному рівні про повноцінне їх використання в національних інтересах.

Особливої уваги з боку держави потребує також ініціювання створення та реалізації масштабних конкурентоспроможних високотехнологічних науково-інноваційних проектів, починаючи їх розробкою закінчуючи повноцінною реалізацією кінцевого продукту.

Висновки і перспективи подальшого дослідження.

Зважаючи на раніше означені проблеми ІТ сфери та тенденції щодо їх усунення можна зробити наступні висновки: створення інформаційного кодексу й ефективної національної

стратегії розвитку інформаційного суспільства є найважливішими завданнями, які наразі слід невідкладно виконати. оскільки від них залежать всі наступні кроки на шляху до світового інформаційного суспільства.

За рахунок цілеспрямованих системних зусиль з використання нинішнього наукового, кадрового та технологічного потенціалу Україна спроможна за кілька років долучитися до вигод, які мають розвинені країни від галузі інформаційно-комунікаційних технологій.

Системність, цілеспрямованість, виваженість та чітка стратегія стануть запорукою розвитку українського інформаційного суспільства і його повноцінної інтеграції з новим світовим інформаційним суспільством.

Література.

1. Інформаційне суспільство. Шлях України [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.a.kolodyuk.info/download/book.pdf>
2. Дубов Д. В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В. Дубов. О. Л. Ожеван, С. П. Гнатюк. - К. : НІСД. - 2010. - 64 с.
3. Отчёт о положении в области развития электросвязи/В'КТ: среднесрочный обзор целей Всемирной встречи на высшем уровне по информационному обществу (ВВУИО) I всемирная конференция по развитию электросвязи (ВКРЭ-10). Хайдарабад, 2-1 мая - 4 июня 2010 г. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.itu.int/itu-d/ict/publications/wi/fr_10/in/lex.html
4. СОН: з України тільки третина населення має доступ до інтернету [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/nev/syi201209-25/75375>
5. World Economic Forum. The Global Information Technology Report 2012 data platform [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.weforum.org/issues/global-information-technology/gitr-2012-data-platform>.
6. International Telecommunication Union. Measuring the Information Society. 2011 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.itu.int/net/pressoffice/backgrounders/generai/pdf/5.pdf>
7. Закон України «Про Національну програму інформатизації» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>
8. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 - 2015 роки» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16>
9. Концепція державної інформаційної політики [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://v1.c1.rada.gov.ua/pls/web_a1webproc34?id=&of3511-35530&pf35401-144193